

Урок

з історії України (8 клас)

тема:

*«Початок Національно-
визвольної війни»*

*Підготувала і провела
вчитель історії та правознавства
«спеціаліст першої категорії»
КЗО «Водянська СЗШ»
Ковальова Тетяна Віталіївна*

с. Водяне – 2019

Тема уроку: Початок Національно-визвольної війни.

Мета: *навчальна:* розкрити причини і передумови Національно-визвольної війни українського народу; охарактеризувати постать Б. Хмельницького як видатного політика, дипломата і полководця, захисника національних ідей українського народу, та його сподвижників;

розвивальна: розвивати критичне мислення учнів, вміння аргументовано висловлювати власну точку зору ;

виховна: виховувати почуття гордості за героїчне минуле свого народу.

Тип уроку: засвоєння нових знань та вмінь

Обладнання: підручник, атлас, настінна карта, додаткове історичне джерело відео-фільм про Б.Хмельницького, портрет Б.Хмельницького, презентація уроку.

Очікувані результати: Після цього уроку учні зможуть: пояснювати, якими були передумови та причини Національно-визвольної війни українського народу проти Речі Посполитої, характеризувати особистість Богдана Хмельницького та його оточення, використовуючи історичні джерела, висловлювати ставлення до цього діяча; пояснювати поняття «національно-визвольна війна».

Хід уроку.

I. Організаційний момент.

II. Перевірка домашнього завдання.

Актуалізувати знання допоможе історичний диктант на картках

Слайд 2

Історичний диктант на картках

1. Представники різних народностей, проживаючих в Криму - **татари**.
2. Вільні люди, які населяли південно-українські степи - **козаки**.
3. До чого призвели турецько-татарські набіги – **спустошення українських земель і зменшення населення**.
4. Організатор морських і сухопутних походів на початку XVII ст. проти турків і татар – **Петро Конашевич-Сагайдачний**.
5. В якому році відбувся похід на Кафу – **1616р**.

6. Місто в Криму, де був розташований найбільший невільничий ринок – **Кафа**.
 7. Підсумок походу під керівництвом Сагайдачного на Кафу – **перемога над Туреччиною, визволення чимало полонених**.
 8. Сучасна назва Кафи – **Феодосія**.
 9. Як ви зрозуміли, чому війну під Хотиним вважають подією, котра уславила українських козаків як захисників Європи? – **врятували Польщу від загибелі**.
 10. У складі якої армії козаки брали участь у Хотинській війні – **польській**.
 11. Хто очолював козацьке військо в Хотинській війні – **Сагайдачний**.
 12. Чому гетьмана Сагайдачного поляки вважають своїм національним героєм – **врятував Польщу**.
- III Актуалізація опорних знань .**

Слайд 3

Прийом «Мозковий штурм»

1. Який стан населення в XVI-XVII ст. займав провідне місце?

Прогнозована відповідь.

Козацтво

2. Чи існували спроби національної боротьби в XVI-XVII ст. на території України?

Прогнозована відповідь.

Національно-визвольні повстання мали місце в кінці XVI ст. під проводом Криштофора Косинського початок осені 1591 р., Северина Наливайка навесні 1595 р., більш підготовленими, організованими і займали більшу територію повстання під проводом Марка Жмайла 1625 р., Тараса Федоровича 1630 р., Івана Сулими 1635 р., Павла Павлюка 1637 (Бут).

3. Чи змінилося становище населення після національних повстань?

Прогнозована відповідь.

Становище населення не змінилося у складі Речі Посполитої і було тяжким.

Слайд 4

Епіграф уроку

«Борітеся – поборете! Вам Бог помагає!»

Т.Г.Шевченко

Рефлексія. Звучить уривок маршу «Богдан Хмельницький»

Запитання

Ваші припущення щодо вивчення нового матеріалу.

IV. Мотивація навчальної діяльності.

Ми живемо в молодій незалежній державі, яка до здобуття незалежності пройшла тривалий і тернистий шлях, і цей шлях повинен знати і пам'ятати кожен українець.

Сьогодні безкровно на диво вікам

Будується наша Українська Держава.

Її незалежність потрібна всім нам

І ми помиляться не маємо права.

Згадаймо, як предки боролись колись,

В боях здобували і волю, і славу;

Як річеньки крові за край наш лились,

За рідну Вітчизну, Україну державу.

Слайд 5 Тема та план уроку.

V. Повідомлення теми і мети уроку.

Сьогодні на уроці ми розглянемо одну із найгероїчніших сторінок українського козацтва – боротьбу за національне визволення від Речі Посполитої під проводом Б. Хмельницького.

Вчитель записує тему уроку на дошці. Спільно з учнями формулює мету уроку за планом.

VI. Сприйняття та усвідомлення навчального матеріалу.

План.

- 1. Передумови та причини національно-визвольної війни.*
- 2. Б. Хмельницький – видатний політик і полководець та його соратники*
- 3. Підготовка до війни.*

Слайд 6

1. Передумови та причини національно-визвольної війни.

Розповідь вчителя.

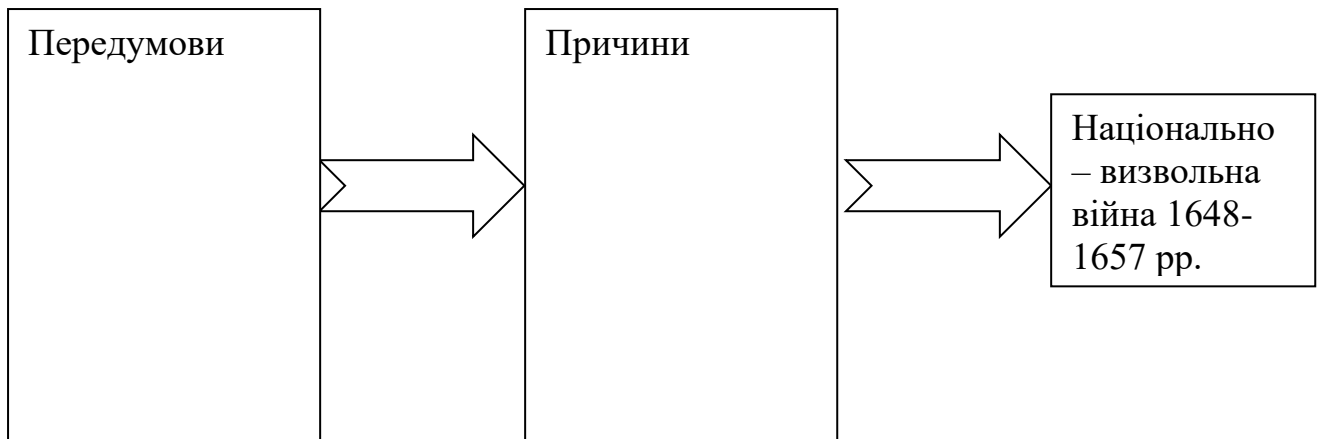
1. Становище українського населення в складі Речі Посполитої було дуже тяжким, а особливо козаків, які вважали себе привілейованим станом. Розуміючи, що найбільшу загрозу для польського панування в українських землях становлять козаки, польський уряд застосував проти них найсуворіші заходи. За ухвалою сейму 1638 р. «Ординація Війська Запорізького...» усі козаки, за винятком 6 тис. реєстрових перетворилися на кріпаків. Придушувалися будь - які спроби покаяння. Реєстровці позбавлялися права обирати гетьмана і старшину. Їх мав призначати польський уряд. На Запоріжжі постійно перебували польські загони залоги, було відбудовано польську фортецю Кодак. Козакам заборонялося без згоди уряду ходити в морські й суходільні походи проти Османської імперії та Кримського ханства. Їх зобов'язували виконувати всілякі роботи, сплачувати обтяжливі податки.

Слайд 7

Робота в парах. «Логічний ланцюжок»

Аналізуючи джерела , текст підручника ст.. 104-105 заповніть схему.

Вчитель роздає учням заготовки із схемою.

Учні пояснюють схему.

Причини національно-визвольної війни.

Розповідь вчителя

Національно-визвольна війна українського народу середини XVII ст. тривала від лютого 1648 р. до серпня 1657 р. (існують й інші думки щодо періодизації війни; деякі історики називають її революцією, що тривала до 1676 р.). Ця війна мала національно-визвольний, релігійний та соціальний характер. Її рушійною силою були козаки, міщани, селяни, православне духовенство, частина дрібної української шляхти. Очолював їх Б. Хмельницький.

Слайд 8 Рушійні сили.

У житті українського суспільства відбулися важливі зміни. Польські пани, користуючись зростанням цін на хліб у Західній Європі, стали непомірно багатіти. Жадоба збагачення штовхала їх на підкорення українських земель, найкращих чорноземів Європи. Наступ польських панів супроводжувався зростаннями визиску українських селян, які потрапили в повну залежність від них. Інтереси польських панів перетнулися з інтересами українських землевласників, які хотіли самостійно панувати на своїй землі. Наступ відбувся також на права й володіння козаків. Невдоволені й скривджені селяни, землевласники, що могли тримати в руках зброю, стали тікати на Запоріжжя, поповнюючи лави запорізького козацтва. Козацтво, що на той час являло силу, стало зі зброєю в руках обстоювати свої права та захищати православну віру й церкву. Наприкінці 16- у першій половині 17 ст. одне за одним спалахують козацькі повстання, які становляться дедалі могутнішими.

З моєї розмови ми з вами можемо вже виділити причини козацьких повстань.

Причини козацьких повстань:

1. Утиски козацтва, наступ на його права.
2. Нищення української православної церкви, спроба покатоличення українців.
3. Посилення утисків українського селянства з боку польських панів.

Слайд 9

Причини та передумови національно-визвольної війни	
Причини	Передумови
1. Загострення національно-релігійних утисків українського населення під владою Польщі. 2. Посилення соціально-економічного гніту селян, міщан, козаків. 3. Нехтування польською владою станових інтересів українського козацтва	1. Перетворення козацтва на провідну політичну силу українського суспільства. 2. Засилля в Україні польських магнатів і шляхти. 3. Початок формування української нації

Слайд 10

Які ж особливості мали ці козацькі повстання:

1. Масове позакозачення та участь селян і міщан у повстаннях.
2. Боротьба проти панського поневолення та встановлення козацьких порядків.
3. Боротьба за національне визволення й захист православної віри.

Слайд 11

Результати повстань:

Не зважаючи на те, що повстання були придушені, вони сприяли

- поширенню серед населення ідей національного визволення,
- набуттю досвіду збройної визвольної боротьби,
- козацтво остаточно сформувалося як окремий стан суспільства зі своїми правами, привілеями та інтересами.

Після придушення козацько-селянських повстань 20-30-х років 17 ст. польські пани і король вважали, що вони нарешті приборкали козацтво і всю Україну. Із більшим завзяттям вони посилили тиск на українство. Запроваджувалися нові заборони й обмеження. Тих, хто не корився, карали. Україна стогнала під гнітом поневолювачів. Під загрозою опинились православна віра, звичаї та традиції українського народу. Українці постали перед вибором: або скоритися поневолювачам і зникнути як окремий народ, або вибороти свободу зі зброєю в руках. Для початку повстання потрібні були привід і керівник, який би спрямував цю боротьбу. Керівником повстання став Богдан Хмельницький. Історики називають цю війну Національно-визвольна - від слів «національна», тобто всенародна, «визвольна» - тому що її мета була визволити Україну від влади чужоземців.

Робота над поняттями

Робота над поняттями .Учитель пропонує учням на основі отриманих знань спробувати самотійно дати визначення поняття « Національно-визвольна війна»

Національно-визвольна війна українського народу середини XVII ст. - це збройна боротьба українського народу під проводом Б. Хмельницького за визволення від польсько-шляхетського панування.

Слайд 12 Поняття Національно-визвольна війна

Слайд 13

Запитання

1. Який характер мала Національно Визвольна війна українського народу? Національно – визвольний, релігійний та соціальний
2. Хто очолив Національно - визвольну війну? Богдан Хмельницький.

2. Б. Хмельницький – видатний політик і полководець.

Слайд 14

Слайд 15

Давайте розглянемо гравюру майстра Гондіуса – Богдан Хмельницький. Зважаючи на те, що до сьогодні збереглося понад півсотні портретів Хмельницького, інколи важко зрозуміти, якою ж насправді була зовнішність

гетьмана. Однак можна стверджувати, що найточніше її відтворив на своїй гравюрі гданський майстер Гондіус, адже створив він її за життя Богдана Хмельницького. Таким чином, можемо уявити собі зовнішній вигляд нашого видатного співвітчизника. (Портрет Б.Хмельницького на дошці або в презентації)

Робота з історичним документом

Опис Б.Хмельницького:

Тонкі брови на втомленому обличчі підкреслюють відкритий і водночас владний погляд темних очей. Високе чоло, трохи задовгий ніс, закручені донизу вуса, міцно стулені тонкі губи, неважке, але круто зрізане підборіддя. До цього можна додати свідчення сучасників, які відзначали, що Хмельницький був вище середнього зросту, мав міцну будову тіла – був «широкий у кістках». Поведінка гетьмана засвідчувала холеричний темперамент, який досить виявлявся в рисах його характеру, так чи інакше впливав на його вчинки та дії. Ті кому пощастило спілкуватися з ним, звертали увагу на тонкий розум, ерудицію, вміння передбачати розвиток подій, сталеву волю гетьмана. Сучасні історики зазначають, що Богданова різкість у судженнях і запальність у розмові поєднувалися з м'якістю і привітністю, дотепність – із мовчазністю, простота і щирість – з лукавством і мстивістю, доброта – з суворою вимогливістю і навіть жорстокістю. В його характері дивовижно сплелися воєдино відчайдушна сміливість і холонокровна обачність, принциповість, що межувала з упертістю, й готовність до компромісу. Можна сказати, що це була цільна, але водночас суперечлива натура.

Запитання для учнів:

Скажіть будь ласка, *як на вашу думку така постать могла очолити Національну – визвольну війну?* (відповідь учнів)

Зараз ми з вами послухаємо учня яка нам підготували розповідь про Богдана-Зиновія Михайловича Хмельницького.

Слайд 16

Біографія Б.Хмельницького.

Народився майбутній гетьман 27 грудня 1595 року в родині православного шляхтича Михайла Хмельницького. 27 грудня – це день святого Теодора Начертаного, і хлопчики, народжені у цей день, одержували ім'я Богдан. Місцем народження був Суботів. Помітивши в сина великі здібності до навчання, Михайло Хмельницький вирішив дати йому освіту. Навчався Богдан в одній з монастирських шкіл Києва, а згодом у Львівському єзуїтському колегіумі. Здобувши ґрунтовну освіту, оволодівши польською та латинською мовами. Б.Хмельницький став освіченою людиною того часу. Та не в науку повела його доля.

Повернувшись зі Львова, Богдан був записаний до козацького реєстру. Разом із батьком узяв участь у війні з турками 1620-1621рр. (Хотинська війна). У битві під Цецорою батько загинув, а Богдан потрапив у полон, де пробув 2 роки. Там він оволодів турецькою мовою. Повернувшись до дому, знову вступив на службу, брав участь у війнах із Московською державою, Туреччиною. Та вірна служба польському королю не вберегла його від свавілля польських панів. Чигиринський підстароста Чаплинський зазіхав на маєток Хмельницького. Навіть грамота від короля не спинила Чаплинського. За відсутності Богдана він напав на Суботів, вигнав родину Хмельницького, а його молодшого сина забив до смерті. Так на власній долі Хмельницький зрозумів, що захистити українців від панського свавілля ніхто не зможе, крім козаків. Після цього випадку він взявся за зброю проти Польщі: «Невже залишимо в біді наших братів? Я всюди бачив страшні утиски. Нещасний народ просить допомоги...», - із такими словами звернувся він до своїх соратників, із вірними козаками рушив Б.Хмельницький на Січ, де козаки обрали його гетьманом і стали готуватися до війни з Польщею.

Розповідь учителя.

Навесні 1648р. козацьке військо виступило в похід на чолі з Хмельницьким.

У роки війни Богдан Хмельницький виявив талант полководця і державного діяча. Жодний з історичних діячів нашого народу не може зрівнятися з Богданом Хмельницьким за кількістю створених праць про нього. У повсякденному житті гетьман був дуже скромною людиною. Він носив простий козацький одяг і лише під час урочистостей чи дипломатичних прийомів одягав коштовне вбрання.

Гетьманський палац у Чигирині не відзначався якоюсь особливою пишністю. Хмельницький вживав ту їжу, що й інші козаки, не відмовлявся від міцних напоїв. Його захоплення були голуби. Після смачного обіду чи вечері гетьман курих турецьку люльку, міг зіграти на бандурі. Богдан не мислив свого життя поза Богом. «Усе на світі, і добре і лихе, діється з волі Божої», - говорив гетьман. Важливе місце у житті Богдана посідала сім'я.

Слайд 17

Помер Богдан Хмельницький 27 липня 1657 року у Чигирині. Смерть його настала, як вважають деякі літописці від отруєння якимось молодим шляхтичем, що начебто підсипав під час вечері отруту у склянку Хмельницького. Є думка, що у нього скоївся крововилив, у нього до цього протягом тривалого часу боліла голова, що спричинило у 1656 році інсульт, який згодом прикував його до ліжка. Згідно з волею гетьмана, поховання відбулося в його рідному хуторі Суботові 25 серпня 1657 року, тобто через чотири тижні після кончини. Це було зроблено для того, щоб на похороні могли бути присутніми представники всього Війська запорозького. При величезному напливі народу відбулося офіційне поховання тіла Б.Хмельницького у місцевій Ільїнській церкві.

- (висновок зроблений учням) Образ гетьмана став джерелом натхнення для багатьох письменників і композиторів, художників і кінематографів. Богдан Хмельницький стояв біля витоків творення українським народом

незалежної держави, і в цьому полягає великий сенс його буття, це визначило його місце в історії...

Слайд 18

До найближчого оточення гетьмана належали Іван Богун, Кіндрат Бурляй, Іван Гиря, Матвій Гладкий, Філон Джеджалій, Максим Кривоніс, Іван Виговський, Антон Жданович та інші.

Соратники Б.Хмельницького мали протилежні погляди з багатьох питань. Одні з його товаришів були досить поміркованими, інші – налаштованими радикально. Проте Б.Хмельницький зміг згуртувати їх навколо ідеї боротьби за визволення України.

Перегляд відео-фільму. Країна. Богдан Хмельницький.

Слайд 19

3. Підготовка до війни.

Слайд 20

Розповідь вчителя

Січ знаходилася на місці Микитин Ріг .

Слайд 21

Робота з картою

Там згідно з «Ординацією...» стояла Польська урядова залога. Б. Хмельницький зайняв о. Томаківку.

Робота з контурною картою

Позначити на контурній карті Микитинську Січ.

Слайд 22

Робота з таблицею

Учитель розповідає про підготовку Б.Хмельницького до війни, а учні складають відповідну таблицю.

Орієнтовний вигляд таблиці

Заходи Б. Хмельницького щодо підготовки до війни
<ul style="list-style-type: none">• Організація українського повстанського війська (заклик до українського народу вступати до козацького війська, налагодження виробництва пороху, купівля зброї і боєприпасів, домовленість з реєстровими козаками про їхню підтримку повстанського війська).• Будівництво укріплень.• Пошук союзників (укладення угоди з кримським ханом Іслам-Гіреєм III про військову допомогу у війні проти Польщі)

Слайд 23

Завдання

- Яких заходів уживав Хмельницький, готуючись до війни?
- З якою метою він уклав угоду з кримським ханом? Чому саме з ним?

Слайд 24

Дата	Основні події
вересень 1647 р.	Б. Хмельницький зібрав своїх однодумців під Чигирином в розробив план підготовки до повстання.
20 січня 1648 р.	Підійшов під саму Січ.
24 січня 1648 р.	Захопив усі човни і провіант.
25 січня 1648 р.	Захопив фортецю.
10- 15 лютого	Б. Хмельницький обраний гетьманом Війська Запорізького. - розіслав універсали до українського народу із закликом вступати до війська; - налагодив виробництво пороху; - організував купівлю зброї і боєприпасів; - досяг домовленостей про перехід реєстрових козаків на бік повстанців;
Лютий – березень 1648 р.	Військовий союз укладений між козаками і кримським ханом Ісламом-Гіреєм III у Бахчисараї. - розв'язання проблеми – браку кінноти;

	- уникнення несподіваних нападів.
--	-----------------------------------

VII. Закріплення вивченого матеріалу.

Слайд 25

Викинь зайве

- 1). М. Кривоніс, Ф. Жеджалій, І. Богун, **Владислав IV**.
- 2). Селяни, козаки, **магнати** ,православна шляхта.
- 3). Фільварок, панщина, **мануфактура**, кріпацтво.
- 4). **Лютеранство**, православ'я, католицизм, уніатство.

Слайд 26

Історичний диктант (або онлайн-тести)

Дайте відповідь **«так» або «ні»**

1. Родовим маєтком Б. Хмельницького був хутір Суботів. (ТАК)
2. 1595- 1657рр.- роки життя Б. Хмельницького.(ТАК)
3. Б. Хмельницький – правитель Речі Посполитої (НІ)
4. Поштовхом до козацького повстання стала особиста трагедія Б. Хмельницького. (ТАК)
5. Б. Хмельницький народився в сім'ї чигиринського сотника Михайла Хмельницького. (ТАК)
6. Батько Б. Хмельницького загинув в битві під Цицорою. (ТАК)

Інтелектуальна гра «Ти мені – я тобі.»

Учні по черзі задають по одному запитанню своєму сусідові по парті. Коли учень відповів, то він дістає право задавати питання.

Онлайн-тести

гра «СПРИНТ». Учитель класу пропонується розшифрувати слово (написане окремо на аркушах питання для кожного), користуючись цифрово-буквенним кодом. Хто перший відгадає слово піднімає руку.

1 абв	2 где	3 ёжз
4 ийй	5 клм	6 ноп
7 рст	8 уфх	9 цчш
	0 щьюя	

А – 867467051 – війна Туреччини проти Польщі, в якій брали участь українські козаки – **Хотинська війна.**

Б – 71214219644 – Хто очолював козацьке військо в Хотинській війні? – Сагайдачний.

В – 867467051 - керівник Національно-визвольної війни 1648-1657

пр. Хмельницький

VII. Підсумок уроку.

Як ви бачите Національно-визвольна війна була неминучою. Завдяки

Б. Хмельницького національно-визвольна боротьба переросла у війну. Сам перебіг Національно-визвольної війни і її наслідки для українського народу ми вивчимо на наступних уроках.

VIII. Повідомлення домашнього завдання.

Слайд 28

1. Опрацювати параграф 15;
2. Дати відповідь на питання ст.. 118;
3. Випереджаюче завдання підготувати розповідь по картині «В'їзд Богдана Хмельницького до Києва у грудні 1648 р.».